

УДК 94(477):930:929.6;737

Ірина Хромова

ДО ПРОБЛЕМИ АТРИБУЦІЇ ЗОБРАЖЕННЯ РОДОВОГО ЗНАКУ КНЯЗІВ ОЛЬГЕРДОВИЧІВ

В статтє предпринята попытка атрибуції изображений на монетах и городских гербах, которые условно относят к вариациям родового знака князей Ольгердовичей.

Однією з невирішених проблем української середньовічної нумізматики до сьогодні залишається іконографія монет. Якщо вести мову про князівське карбування, то незмінним атрибутом монетного зображення є особливий знак або герб, який виступає символом князівської влади та візитівкою правителя – володаря монетної регалії. Саме такі знаки-символи привертають увагу нумізматів, зокрема тим, що досить важко атрибутуються, а це, в свою чергу, веде за собою велику кількість припущень та гіпотез з приводу їх приналежності. Автор звертається до проблеми атрибуції знаків, умовно віднесених до родових знаків князів Ольгердовичів, зображення яких зустрічаються на карбованих в межах другої половини XIV ст. монетах Київського, Сіверського та деяких інших князівств.

Розпочнемо з огляду монет київського князя Володимира Ольгердовича (1363–1394) (Рис. 1.). Існує багато припущень з приводу атрибуції зображень на них. Перший український дослідник київських монет В. Антонович визначив знак, зображений на них як видозмінені колони (ворота, знамена), – за аналогією до литовських монет¹. І. Толстой² стверджував, що на монетах розміщені не литовські колони, а знамено попередників Володимира Ольгердовича – великих князів київських, прийняте згодом за зображення хоругви. К. Болсуновський³ доводив, що на аверсі монет зображений герб, запозичений Володимиром Ольгердовичем у київських та чернігівських Рюриковичів разом із владою над Київським уділом. За спостереженнями дослідника, той саме герб продовжували використовувати сини Володимира, брянські князі, до середини XV ст. До того ж, він висловлював впевненість

щодо зображення на монетах Володимира Ольгердовича хоругви⁴, що, в свою чергу, є геральдичною емблемою, яку слід вважати гербом Рюриковичів, але «это герб уже возникший в XIV столетии и при том у Черниговской линии Рюриковичей из Брянска»⁵. М. Гумовський вбачав у знаку зображення хоругви великих князів київських або князівський знак самого Володимира Ольгердовича⁶. У 1925 р. В. Шугаєвський на засіданні секції нумізматики і гліптики Академії історії матеріальної культури прочитав реферат про скраб монет Володимира Ольгердовича, знайдений в Сосницькому повіті Чернігівської губернії. Дослідник стверджував, що знак, який проглядається на одній із сторін монет – герб Ольгердовичів. У праці «Монети Великого князівства Литовського» О. Ільїн атрибує досліджуваний знак як герб (знак) князя Володимира Ольгердовича. У 1908 р. вийшла праця «О новонайденых монетах XIV в.» Н. Петрова, який вбачав у цьому знаку київські Золоті Ворота. Оригінальну думку про те, що даний знак був створений спеціально для Володимира Ольгердовича і являв собою монограму літер «К» і «В», тобто початкових літер слів «Київ» і «Володимир», які можна прочитати, повернувши монету під прямим кутом⁷, висловив М. Котляр.

Схожі проблеми виникли при атрибуції знаку на сіверських монетах Дмитра-Корибута (1381–1404) (Рис. 2). Так, М. Догель на засіданні нумізматичного відділення Російського імператорського археологічного товариства 24 листопада 1912 р. прочитав реферат про середньовічні польські монети, після чого зупинився на одній з них докладно (див: «Неизведанная русская монета XIV века», 1913). Дослідник зазначив, що на зворотньому боці цієї монети вміщений знак, схожий на знак на печатці сина Дмитра-Корибута – Федіра Корибутовича (1432–1442) від 1433 р. Навколо нього розміщене грубе наслідування арабського напису. М. Догель відніс монету до карбування міста Переяслав-Заліського, яким, на його думку, Дмитро-Корибут володів у 1378–1381 рр., при цьому знак на монеті вважав запозиченим від давніших рязанських монет. Однак, Ш. Бектенєєв заперечує думку щодо можливості карбування даних монет у Переяславі-Заліському, адже останнім у визначений час володів не Дмитро-Корибут, а Дмитро Ольгердович-старший (? – 1392)⁸. Спростовуючи думку М. Догеля щодо місця карбування описаної ним монети, О. Ільїн у

спеціальній розвідці «Монеты великого княжества Черниговского конца XIV века» (1921), визнав належність її до карбування Дмитра-Корибута Ольгердовича в роки його княжіння у Чернігові та Новгород-Сіверському. Характерний знак на монеті М. Догеля дослідник визначав як родовий герб саме цієї гілки Ольгердовичів. Серед останніх досліджень з даної проблематики можна виокремити статтю В. Зайцева «Новые находки ранних монет Великого княжества Литовского в России», в якій він зазначає про відсутність підстав вважати, що символ, карбований на монетах Дмитра-Корибута Ольгердовича, є його особистим знаком; адже з двох відомих на сьогодні імених монет цього князя подібний знак присутній тільки на одній, опублікованій вперше М. Догелем у 1913 р. в зібранні Державного історичного музею (Москва). Появу ж символів такого роду на монетах з іменами литовських князів та наслідуваннях джучидським денгам в останній чверті XIV ст. слід розглядати як один з перших кроків на шляху становлення місцевої феодальної геральдики⁹. Однак, зазначимо, що це питання досі не знайшло свого вирішення у працях з геральдики.

Характерний для сіверських монет знак розмещено на печатці сина князя Дмитра – Федора Корибутовича, яка видома за документом 1433 р. із зібрання князів Чарторийських у Кракові (Рис. 3). При цьому напис на прикладеній там печатці переважна більшість дослідників погоджується атрибутувати наступним чином: КНЗЯ ФДЬКА КОРИ. М. Гумовський звернув увагу на існування тої ж печатки на документі 1432 р. в тому ж зібранні¹⁰. Київський вчений-нумізмат Г. Козубовський, ґрунтуючись на цій інформації, дійшов висновку, що наявність тотожного знаку на монеті батька і на печатці сина свідчить про те, що розглядуваний знак можна з великою долею вірогідності вважати князівським гербом. Проте, дослідник зазначає, що було б невірним стверджувати, що всі монети з цим знаком належать до карбування Дмитра-Корибута¹¹.

Символіка знаку, умовно віднесена нами до родового герба Ольгердовичів, зустрічається на монетах інших удільних князівств – Стародубського та Брянського. Скрабовий матеріал засвідчує факт кабування монет із схожим знаком або «якореподібною тамгою» стародубським князем Олександром Патрікеївичем протягом 1386–1406 рр. (дата умовна, адже точного датування

ще не здійснено).¹³ Останній, як відомо, був сином Патрікія Наримонтовича (1370–1387), племінника великого князя литовського Ольгерда. Проте, існує також припущення, що першим подібний знак міг почати карбувати на своїх монетах вже на кінець 1379 р. Дмитро Ольгердович, князь Брянський і Трубчевський¹⁴

В сучасній історіографії залишається проблемою правомірність твердження про зв'язок даного символу із зображеннями на рязанських монетах XIV–XV ст. Атрибуція цих символів також викликала чимало суперечок серед дослідників. В. Зубков наголошував на наявності зв'язку між знаками на рязанських печатках і монетах та князівським знаком Рюриковичів в цілому та знаком київських князів зокрема¹⁵. Йому заперечує П. Шорін, вказуючи на помилковість класифікації та хронологічну невідповідність, адже родовий знак великих князів, на його думку, не міг за короткий час набути суттєвих змін¹⁶. Він наводить опис даної тамги – зображення розгалуженого стержня, як із завершенням завитків крапками, так і без них¹⁷. Візуально рязанська тамга дуже подібна до знаку на сіверських монетах Дмитра-Корибута, який також має варіанти: із крапками на кінці завитків, або без них. Однак, незважаючи на досить велику кількість версій щодо проблеми атрибуції так званої «рязанської тамги», єдиного загальноприйнятого визначення її походження та символічного значення досі немає, хоча незаперечним є факт приналежності тамги рязанським князям.

Атрибуція знаків, зображених на монетах литовських князів, вотчиною яких були українські землі, видається складною і через проблеми їх дослідження та атрибуції в геральдичному відношенні. Досі проблемним є визначення зв'язку так званої «родового знаку Рюриковичів» та гербів князівських родів, які ведуть свій родовід саме від Рюрика та вважаються Рюриковичами. Як зазначає О. Лакієр¹⁸, герби князівських сімей склалися майже виключно з однієї родової емблеми. Першопочаткове місце побутування останньої було на міських печатках, печатках уділів, що знаходилися у володінні нащадків Рюрика і Володимира Мономаха. Вищезгаданим дослідником наводиться система викладу гербів руських княжих і дворянських родів – нащадків Рюрика. Останнє, четверте місце за давністю походження, у даній системі займають «князі Литовські, які походять від Гедиміна і

пребувають на уділі Ізяслава Володимировича Полоцького і сина його Брючеслава»¹⁹.

У нашому дослідженні нас цікавить родовий герб Ольгердовичів. Князь Ольгерд був, як відомо, середнім сином великого князя литовського Гедиміна. Загальновідомим литовським гербом вважається *погонь*. Вона збереглася в гербах переважної частини литовських князівських родів і має чималу кількість різновидів. Початково у гербах багатьох Гедимінових нащадків вона вживалася самостійно, але згодом для виокремлення одного князівського роду від інших, які походять від одного родозасновника, до неї додавалися інші емблеми, які на думку О. Лакієра, в більшості своїй мають польське походження²⁰. Одним з таких елементів є срібний хрест. Поява цього елемента трактується дослідниками з огляду на його християнський зміст²¹. Відомо, що у православній символіці досліджуваний знак може визначатися як спрощений варіант «проквітлого хреста». Спрощений, оскільки має лише два відгалуження-завитки, у складному варіанті їх може бути велика кількість.

Аналогії до зображень родових князівських гербів можна розшукати серед численних знаків міської геральдики. Розглянемо, наприклад, герб міста Вінниці (Рис. 4). Підстави для проведення аналогії між гербом означеного міста та родовим знаком Ольгердовичів дає не тільки візуальна схожість, а й, зокрема, твердження О. Лакієра, що знамена для печаток були спочатку надані містам князями – власниками означених уділів, потім при переході емблем разом з володіннями до наступних поколінь родові фігури набули ознак особистого герба, який залишався незаперечним свідченням того, що прашурам відомої сім'ї належало те чи інше князівство, а разом з тим і того, що роди, котрі використовують одне знамено, походять від спільного родозасновника²².

Перші документальні згадки про м. Вінницю відносяться до 1363 р.²³, коли князь Ольгерд відвоював Поділля в ординців і віддав його в управління князям Коріатовичам. Під час їх правління у Вінниці збудували замок, навколо якого виросло поселення. У статусі міста Вінниця вперше згадується в люстрації 1471 р.²⁵ Магдебурзьке право місто отримало 1640 р. Про символіку, що побутувала у Вінниці XVII ст., свідчать пізніші документи, в яких

вказано, що давня печатка мала „зображення двох гачків та інших знаків, дозволених королівськими привілеями для використання на печатці”, а гербом міста були „дві шаблі й гачки”²⁶.

Сам опис вінницького міського герба XVII ст. такий: «на червоному полі срібний хрест, поєднаний з подвійним гачком, під ним дві срібні шаблі донизу руків'ям»²⁷. Символіка герба м. Вінниці в сучасній вітчизняній геральдиці в повній мірі залишається остаточно не з'ясованою. Дослідники наводять можливі варіанти її трактування: символізація розташування міста над рібними річками («гачки»), обставини виникнення на межі християнського світу («хрест») ²⁸ тощо. І хоча, на думку сучасних дослідників-геральдистів, візуальні аналогії в порівнянні гербових зображень є досить небезпечними, не можна не звернути увагу на деякі особливості герба м. Вінниці, історія якої безпосередньо пов'язана з великим князем литовським Ольгердом та його нащадками.

Проблемним залишається символічне значення знаку, умовно віднесеного до геральдичної традиції Ольгердовичів. У вітчизняній історіографії існує визначення його як зображення двох *гачків*, поданих у поєднанні з хрестом, при цьому символіка зображень гачків пояснюється з огляду на зв'язок з недалеким розташуванням з річками, повними риби²⁹. Серед російських дослідників поширеним, стосовно зображень на монетах, є термін «двойной завиток» або «якоревидная тамга» . Проте, варто зазначити, що атрибуція зображень завитків саме як гачків зустрічається в описах гербів польських шляхетських родин, представники котрих проживали на території Великого князівства Литовського³⁰.

Таким виглядає стан розробки даної теми на сьогоднішній день. До вже існуючої великої кількості думок і припущень автор спробує додати свої роздуми, спостереження і висновки.

Щодо монет Володимира Ольгердовича, то зображення на аверсі київських монет можна розглянути як поєднання кількох окремих елементів, серед яких присутній знак, умовно віднесений до родової геральдичної традиції Ольгердовичів. Але, на відміну від зображень на сіверських або рязанських монетах, зорво він відчутно розтягнутий в боки.

Що стосується сіверського карбування, слід додати, що сіверські монети Дмитра-Корибута є наслідуваннями монет

ординського хана Мухаммеда (772 р.х.=1370 р., 773 р.х.=1371 р., 777 р.х.=1375/76 р.). Аналіз монетного матеріалу свідчить, що фактично майстер з Сіверського князівства, який копіював монети Мухаммеда (771–782 рр.х.=1370–1380 рр.), не бачив ані монет Буляка (782 р.х.=1380–1381 рр.), ані монет Тохтамиша (782–797 рр.х.=1380–1395 рр.), що почали карбуватися з 1380 р. Саме звідси дослідники виводять і датування випуску сіверських монет. Приблизна нижня хронологічна межа їх карбування – кінець 70-х рр. XIV ст. Стосунки Мамає та його ставлеників Абдаллаха, Мухаммеда та Буляка з Корибутом мало висвітлені в письмових джерелах. Є лише припущення про існування певної угоди між Ольгердом та Мамаєм про «вихід» данини з земель Південно-Західної Русі³¹. При розгляді сіверських наслідувань в контексті конкретної залежності зображень від політичного становища, скоріше можна говорити про символіку загальної залежності від Орди Мамає. Яким факторам було віддано пріоритет – політичним чи економічним, у цьому випадку сказати важко. Щодо знаку, то він залишає дослідникам змогу проводити аналогії зі знаками на монетах вищезгаданих князівств, – те саме зображення хреста з двома відгалуженнями, відростками або завитками. Однак навіть з вище наведеного нами історіографічного огляду спеціальної літератури зрозуміло, що дослідниками так і не визначено достеменно, що саме символізує даний знак, і чим він дійсно є. Якщо власним знаком удільного князя Дмитра-Корибута, тоді з чим пов'язане використання подібних знаків на київських, стародубських і брянських монетах? Щоправда, В. Зайцев висловлює думку, що цей знак є наслідуванням джучидським тамгам, яким литовські князі користувалися в якості «знаку власності», котрий початково навіть міг і не успадковуватися, а слугував лише для підтвердження права володіння своїм уділом³². Це припущення не позбавлено логіки, адже певні типи монет і Дмитра-Корибута, і Володимира Ольгердовича мають або окремі елементи, або самі фактично є наслідуваннями джучидських монет. Але і тут виникає питання про характер спорідненості цих зображень і залежність їх від ступеня спорідненості їхніх власників.

Повертаючись до вінницького міського герба, зазначимо, що інформація про заснування міста міститься у праці: «Кройника о

початку и назвиську Литвы, и о князех литовских, и о делах ихъ, из сториков полских и русских собранная през того жъ иеромонаха Феодосия Сафоновича, игумена Михайловского Золотоверхого, Киевского року 1673»: «... року 1331 Ольгердь з воискомъ литовскимъ, з Кориотавичами, князями новгородцкими, пошоль на татаръ на Сильнею Воду и, минувши Черкасы, сподкаль великую орьду. Тамъ крепько бивьшися з татарами, убиль трох цариковъ татарьских, Котлубаха, Качебекиерия и Деметра, орьды татарьский розгромиль, много бобиль, иньших в неволю побраль. Оттоль пошоль на Подолье, и котрии пановали на Подолью татарове от спустошена БатѢевого, тых иньших прогналь, иньших бобиль, и князем Кориатовичемъ, снявощомъ своимъ, Алеѡандру, Костяньтину, Федору и Юрью, Подолье отдалъ въ державу. Которыи опустѢлыи побудовали мѢста Бакоту, Смотричъ, Каменецъ, такъже Браславъ, **Виньвицу**, Межибожь, Хмелникъ, Третьбовль и иньшии»³³. Як бачимо, підтверджується загальноприйнята думка про те, що засновниками м. Вінниці, з подання великого князя литовського Ольгерда, є саме князі Коріатовичі.

Однак Коріатовичі володіли Вінницею недовго. Вже за часів правління Вітовта місто було відібрано у них і віддане у володіння Корибуту, свідчення про що містить те ж письмове джерело: «Витолдь теды з воискомъ перше пошоль на Карибута и, звитяживши Карибута, взял от него до Литовского своего княжения Новгородокъ з СѢверским княжениемъ и Бранскъ, а Карибутови далъ на Вольню Браславъ, Вницу, Соколецъ и Кремянецъ»³⁴. Отже, тут ми маємо підтвердження того, що землі, до яких входило і місто Вінниця, певний час належали князю Дмитру-Корибуту, а згодом і його сину Федору. Це дає підстави проводити прямі аналогії між зображеннями на монетах Дмитра-Корибута і міським гербом Вінниці.

Звернемося до дослідження О. Лакієра, котрий зазначає не тільки про тісний взаємозв'язок між печаткою князя та штемпелем на його монетах³⁵, а і про те, що міські печатки, за винятком тих, що містили написи, зазвичай мали статичне зображення, яке могло змінитися лише у випадку заміни міської печатки печаткою князя³⁶. Тому, якщо розглянути стару (або давню) печатку міста, на основі якої у XVII ст. склався міський герб, можна побачити, що зображення на ній візуально нагадує знаки на монетах київського

та сіверського карбування середини XIV ст., котрі відносяться до часів правління прямих нащадків великого князя литовського Ольгерда, його синів – Володимира Ольгердовича та Дмитра-Корибута Ольгердовича, а останній, виходячи з вищенаведених літописних свідчень, взагалі був володарем Вінниці.

Отже, можна припустити, що *зображення, яке виступає центральним у міському гербі м. Вінниці, бере свій початок ще з кінця XIV ст., і, очевидно, безпосередньо пов'язане з родовою геральдичною традицією князів Ольгердовичів (курсив наш. – Авт.)*. Адже очевидними є факти як родової спорідненості Володимира Ольгердовича та Дмитра-Корибута, так і безпосереднього зв'язку між князівським родом Ольгердовичів та історією м. Вінниці. З огляду на вищезазначене, можливим є і *безпосередній зв'язок між міською печаткою, а, відповідно, і міським гербом Вінниці та печаткою князя Федіра Дмитровича (курсив наш. – Авт.)*.

Щодо символіки, то, в принципі, такі елементи, як хрест (срібний) і завитки, в більшості своїй, є характерними для родової геральдичної традиції всіх Рюриковичів, але однозначно відкинути будь-яку спробу атрибуції в жодному разі не можна. Автору ж даної статі найбільш аргументованим видається припущення про значення зображення знаку як символу князівської влади, що підтверджує князя в якості офіційного емітента. При цьому знак, ймовірно, передавався у спадок, тобто був частиною родового герба князів Ольгердовичів. У жодному разі не можна відкидати і визначення символу як «проквітлого хреста», котрий має знаменувати поширення і утвердження міці християнської віри.

Дана проблема, однак, залишається невивченою через те, що сама символіка гербових зображень Ольгердовичів не до кінця з'ясована і вимагає ґрунтовного дослідження не лише в галузі геральдики та генеалогії, а й сфрагістики та нумізматики.

Рис. 1. Фото та прорисовка сторони зі знаком (аверса) монети князя Володимира Ольгердовича (1363–1394)³⁷.

Рис. 2. Фото та прорисовка сторони зі знаком (аверса) монети князя Дмитра-Корибута Ольгердовича (1381–1404)⁸.

Рис. 3. Печатка князя Федора Дмитровича³⁹.

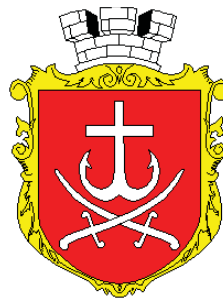

Рис. 4. Герб міста Вінниця⁴⁰.

1. Антонович В. Б. О новонайденных серебряных монетах с именем Владимира. // Труды III Археологического съезда. – К., 1878. – Т. II.
2. Толстой И. И. Древнейшие русские монеты Великого княжества Киевского. – СПб., 1882.
3. Болсуновский К. В. Монеты киевских князей XIV столетия. – К., 1909.
4. Его же. Заметка о загадочной фигуре на монетах В. Княжества Киевского. – К., 1887. – С. 4
5. Там же. – С. 6.
6. Соболева Н. А. К вопросу о монетах Владимира Ольгердовича // Нумизматика и эпиграфика. – К., 1970. – Т. VII. – С. 83.
7. Котляр Н. Ф. Клад монет Владимира Ольгердовича // Нумизматика и сфрагистика. – 1970. – Т. VII. – С. 91.
8. Бектинеев Ш.И. Монета князя Дмитра-Корибута (1378–1381) // Денежное обращение Великого княжества Литовского в XIII–XV вв. – Минск, 1994. – С. 37–39.
9. Зайцев В.В. Новые находки ранних монет Великого княжества Литовского в России // Средневековая нумизматика Восточной Европы.– М., 2007. – Вып. 2. – С. 124.
10. Козубовський Г. А. Сіверські монети XIV ст. – К., 1992. – С. 8.
11. Там само. – С.7–8.
12. Зайцев В. В. Указ. соч. – С. 124–126.
13. Рябцевич В.Н. О монетах Новгород-Северского и Стародубского уделов Великого княжества Литовского (последняя четверть XIV в.) // Средневековая нумизматика Восточной Европы. – М., 2007. – Вып. 2. – С. 152–154.
14. Зайцев В.В. Указ. соч. – С. 127.
15. Зубков В. К вопросу о древних рязанских монетах. / Рязанский областной краеведческий музей // Краеведческие записки. – Рязань, 1959. – С. 110, 116, рис. 3.
16. Шорин П. А. К вопросу о надчеканке тамги на монетах великого княжества Рязанского // Нумизматический сборник. Материалы к нумизматическому каталогу собрания ГИМ. – М., 1971. – Ч. IV. – Вып. I. – С. 15–17.
17. Там же. – С. 18.
18. Лакиер А.Б. Русская геральдика. – СПб., 1855. – Кн. II. – Ч. 4. – С. 366.
19. Там же. – С. 370.
20. Там же. – С. 389–390.
21. А. Б. Лакиєр, наприклад, наводить трактування дослідником Серчевським срібного хреста як символа перемоги литовців над Тевтонським орденом. Див.: Лакиєр А. Указ. соч. – Кн. II. – С. 393.
22. Лакиєр А. Указ. соч. – Кн. II. – С. 369.
23. Історія міст і сіл УРСР у 26 тт. Вінницька область. – К., 1972. – С. 76.
24. Час утвердження князя Володимира Ольгердович у Києві – 1363 р. – дата загальноприйнята в українській історіографії. Див.: Котляр Н. Ф. Вказ. пр. – С. 88.

25. *Отамановський В.* Вінниця в XIV–XVII століттях. – Вінниця, 1993. – С. 119–120.
26. Там само. – С. 386.
27. *Гречило А., Савчук Ю, Сварник І.* Герби міст України XIV – I пол. XX ст. – К., 2001. – С. 108.
28. *Савчук Ю.* Герби міста Вінниці: традиція і сучасність // Зб. наук. праць: подільська старовина: До 100-річчя з дня народження В. Д. Отамановського. – Вінниця, 1993. – С. 175–186.
29. *Гречило А., Савчук Ю, Сварник І.* Вказ. пр. – С. 108.
30. *Kojałowicz W.* Herbarz rycerstwa W.X. Litewskiego. Tak zwany Compedium czyli O kleynotach albo herbach których familie stanu rzcerskiego w prowincyach Wielkiego Xięstwa Litewskiego zażywają. – Krakow, 1897. – S. 83–84, 108–112.
31. *Шабельдо Ф. М.* Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. – К., 1987. – С. 106.
32. *Зайцев В.В.* Указ. соч. – С. 124.
33. Кройника о початку и назвиську Литвы, и о князех литовских, и о делах ихъ, из сториков полских и русских собранная през того жъ иеромонаха Феодосия Сафоновича, игумена Михайловского Золотоверхого, Киевского року 1673. – Арк. 137 // [http: www.letopisi.org.ua](http://www.letopisi.org.ua). Див. також: *Софонович Ф.* Хроніка з літописців стародавніх / Підготовка тексту до друку, передмова, комент. Мицка Ю. А., Кравченка В. М. – К., 1992. – 336 с. – (Пам'ятки укр. літописання).
34. *Софонович Ф.* Кройника ... Арк. 146.
35. *Лакиер А.* Указ. соч. – Кн. II. – С. 369; Там же. – Кн. I. – Ч. 1–3. – С. 133–134, 152, 158.
36. Там же. – Кн. II. – С. 366–367.
37. Національний музей історії України. – Фонди. Інв. № АР – 6537/22
38. Музей історичних коштовностей України. – Фонди. Інв. № 6537/4
39. Зображення подається за статтею: *Рябцевич В.Н.* Указ. соч. – С. 146.
40. Герб поданий за: [http:www.heraldry.com.ua](http://www.heraldry.com.ua)

Irena Khromova

**FOLOWING FOR THE PROBLEM OF OLGERDOVICHİ'S
PRINCIPLES FAMILY SYMBOL'S ATTRIBUTION.**

The article contains an attempt to attribution of images, which conditionally carry to variations of a patrimonial sign of Olgerdovichі's principles.